

УДК 811.111'24:004(045)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.40>

I. М. Назаренко

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ В МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Статтю присвячено ретроспективному аналізу способів контролю знань. Розглядається значення контролю для навчального процесу, зокрема визначається функція зворотного зв'язку, що дає змогу правильно скорегувати процес навчання з урахуванням актуальних даних про результати навчання. Зазначено, що проблема контролю відіграє не лише діагностичну функцію, але й формуючу та мотивуючу. Увага приділяється різним етапам розвитку наукових і практичних поглядів на оцінювання знань. Особлива увага приділяється розвитку поняття тестування та його становлення як поняття. Наведений опис розвитку тестування як способу контролю. Акцентовано на адаптивному контролі вмінь англійськомовного спілкування студентів немовних спеціальностей. Встановлено, що на сучасному етапі розробки лінгводидактичного тестування широко використовуються комп'ютерні технології і телекомунікаційні системи. Виявлено, що під час адаптивного комп'ютерного тестування існує можливість врахування індивідуальних особливостей людини, яка тестується. З'ясовано, що під час тестування вмінь в англійськомовній мові широко використовується відеозапис усного мовлення. Експертами розроблено низку інноваційних усних тестів загального володіння мовою, серед яких моделювання інтерв'ю Simulated Oral Proficiency Interview – SFSI і та його нова версія Computerized Oral Proficiency Instrument – CFSI, а також тест для оцінювання усного мовлення студентів Student Oral Proficiency Assessment – SOPA. Зазначається, що перевагою тестового контролю є швидкість обробки інформації та можливість отримувати статистичні підрахунки, зниження психологічної напруги, унеможливлення випадків обману. Серед недоліків згадуються пряма залежність результатів тестування від наявності у студентів навичок роботи з комп'ютером, а також більша вартість комп'ютерного тестування.

Ключові слова: контроль, ретроспективний огляд, період розвитку, тестування, усне мовлення, англійськомовне говоріння, адаптивне тестування.

Постановка проблеми. Управління будь-якою діяльністю передбачає виконання певної системи перевірки ефективності цієї системи, а отже, контролю. Контроль відіграє значну регулятивну роль у навчанні та оволодінні студентами навчальним матеріалом. Він забезпечує функціонування зворотного зв'язку в навчальному процесі і надає викладачеві інформацію щодо ступеня труднощів та типових прогалин у знаннях студентів, тим самим дозволяючи йому скоригувати вибір методів, форм та засобів навчання.

Навчальний процес у вищому технічному закладі освіти не може бути успішно здійснений без виконання контролю, оскільки як студенту, так і викладачеві необхідно мати оновлену інформацію про стан знань, навичок та вмінь в оволодінні іншомовною мовленнєвою діяльністю. З одного боку, контроль спрямований переважно на перевірку засвоєння знань, корекцію та оцінку. З іншого боку, корекція і оцінка є одними із завдань контролю, а також прийомом реалізації контролю. Контроль є методом, який підтримує провідний

метод навчання і водночас сприяє впровадженню всіх методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес контролю і тестування вивчали численні дослідники, серед яких – В.С. Аванесов, В.А. Коккота, С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, І.А. Раппопорт, С.К. Фоломкина та інші. Зокрема, аспекту тестування студентів немовних ВНЗ присвячували свої дослідження О.А. Гришина, Т. Король, Т.І. Кушнарєва, Н.С. Саєнко та М.Б. Челишкова.

Мета статті. Процес дослідження проблеми забезпечення контролю та оцінювання вмінь студентів у професійно орієнтованому англійськомовному говорінні, зокрема розроблення власної системи оцінювання вмінь в англійськомовному говорінні, зумовив необхідність дослідити це питання ширше. Тому метою статті є розгляд різних поглядів на здійснення контролю в ретроспективі, а також дослідження тестування як методу контролю, зокрема тестування вмінь в англійськомовному говорінні.

Виклад основного матеріалу. На різних етапах розвитку людського суспільства існували

різні погляди на здійснення контролю в навчанні. Період передісторії тестування є періодом прото-науки [1]. Вважається, що перші тести з'явилися кілька тисяч років тому у Давньому Китаї. Отже, ще в найдавніших формах існування людських спільнот була усвідомлена важливість існування різних знань, які могли діагностувати рівень розвитку якостей особистості. У Давньому Єгипті мистецтва жерців навчали лише після ретельного відбору. Попри те, що зміст оцінювання особистості дуже відрізнявся (з'ясовували біографічні дані, рівень освіченості, аналізували зовнішні дані), існувала оцінка вміння вести бесіду. Цікаво, що ще в той час прослідковується прагнення видатних вчителів до розрізнення індивідуальних здібностей особистості учня. Так, Піфагор наголошував на важливості інтелектуальних здібностей і зазначав, що не кожен учень здатний бути однаково успішним у навчанні, і тому приділяв значну увагу діагностиці [1]. Платон писав, що люди є дуже схожими один на одного під час народження, однак їх природа є різною так само, як і здатності до тієї чи іншої справи.

Перша книга з тестовими матеріалами, де завдання оцінювались за п'ятибальною шкалою, вийшла у 1884 році. Це був перший в історії випадок використання статистичних розрахунків у педагогічній практиці [1]. Ще тоді вважалась легшою перевірка тестуванням математичних знань на противагу, наприклад, філософським.

Наступним етапом розвитку тестування (за Аванесовим) є період з кінця XIX – початку XX століття до кінця 70-х років XX століття, що характеризується поступовим створенням теоретичного підґрунтя, в якому класична теорія тестів (пік 1950–1960 рр.) посідає провідне місце. Пошук адекватних методів дослідження особистості став тією умовою, що призвела до створення систем перевірки рівня знань, що Ф. Гальтон та його прибічники назвали тестами, вперше описавши вимоги до них – критерії валідності і надійності. У цей період була створена теорія тестів, що її пізніше назвали класичною. Появу ж перших тестів навчальних досягнень пов'язують з іменем J.M. Rice. Однак викладачі гуманітарних дисциплін до тестування ставилися обережно. Перші педагогічні тести з'явилися у США та Англії на початку XX століття й дістали популярність. У США тести використовувались під час прийому на роботу, у виші, з метою оцінки знань студентів і школярів, а також у межах соціально-психологічних досліджень. Проте критика супроводжувала розвиток тестування в тогочасній Америці. У серпні 1966 року сенат США обговорював повну заборону використання тестування, проте це рішення не було підтримано більшістю [1].

На третьому етапі класична теорія тестування поступається іншій, більш ефективній на

той час теорії Item Response theory (педагогічний варіант теорії латентно-структурного аналізу, P.L. Lazarsfeld), що разом із розвитком математичних наук і автоматизації процесів радикально покращувала якість тестів і швидкість їх обробки.

Попри давню історію тестування, завдання тестування усного мовлення не поставало перед розробниками тестів протягом тривалого часу. На думку текстологів того часу, здійснення тестового контролю усного мовлення є практично неможливим через неповторність і індивідуальність кожного усного повідомлення, а отже, надзвичайно складно розглядати його в межах об'єкта контролю тестової технології.

Лише в 1960–1980 роки більшість курсів іноземної мови зарубіжних навчальних закладів змістили увагу на першочергове завдання навчання усного мовлення як головного засобу комунікації. Проте класична школа тестування не була готовою до цієї зміни. Розробка стандартизованих тестів для контролю усного мовлення почалася значно пізніше. Саме в той час було створено низку відомих і широкоживаних нині стандартизованих тестів, як TOEFL (Test of English as a Foreign Language) у США, EPTB (English Proficiency Test Battery) и ETBA (English Language Battery) в Англії, DALF, DELF у Франції та інші. Аналіз нинішніх тестів свідчить, що тестова методика була спрямованою на перевірку переважно рецептивних видів мовленнєвої діяльності, окремих аспектів мовлення та здатності студентів до оволодіння мовою. Саме тому вона не виконувала завдання контролю оволодіння усним іншомовним мовленням, не дозволяла моделювати реальне спілкування, обмежуючи студентів певними рамками висловлювання. Проте в реальному спілкуванні мовець, виконуючи комунікативне завдання, не може бути обмежений одним із кількох варіантів, їх існує безліч.

Нині об'єктивними причинами складності оцінки мовлення студентів немовних вишів є динамічний характер самого монологічного мовлення, різниця здібностей окремих студентів немовних спеціальностей до оволодіння цим видом мовлення, а також специфіка умов навчання у вищому технічному закладі освіти (на який спрямовано наше дослідження), що потрібно враховувати в процесі навчання і контролю.

Інші дослідники тестування іншомовного мовлення традиційно виділяють два основні періоди: донауковий і науковий [10]. З огляду на тестування вмінь усного мовлення донауковий період значно програє, оскільки на той час основною метою тестування була перевірка фонетики, лексики і граматики. Через домінування граматики-перекладного методу тестування зводилося до перекладу речення або тексту, написання твору або аналізу мовних явищ. При цьому мовні явища перевіря-

лися відірвано від контексту (дискретність тесту). Отже, можна говорити про те, що усне мовлення не перевірялося, перевага надавалася перевірці письма. Головним критерієм оцінки тестових завдань (переважно на переклад) був суб'єктивний погляд викладача. Саме в цей період методисти розглядають поняття надійності та валідності тестів, намагаються визначити основні закономірності організації тестування [4].

В 1950–1970-і роки виникають такі підходи до тестування, як дискретний, структуралістський та аналітичний [10]. Ці підходи розглядали розробку тестів як сукупність стимулів, на які необхідно було дати відповідь. Прикладом такого тестування є тест TOEFL – Test of English as a Foreign Language, що використовується і нині. Згідно зі структурно-психометричним підходом, тест був спрямований на перевірку одного аспекту знань (граматики, фонетики або лексики). Характерною рисою цього підходу є відсутність зв'язку мовних явищ із комунікативним контекстом [10].

І лише в 1970–1980-і роки (науковий період) в історію тестування увійшов комунікативний підхід, що поклав початок розвитку теорії комунікативного тестування. Метою тестування, згідно з цим підходом, є перевірка володіння іноземною мовою як засобом спілкування. Попри те, що в 1970–1980-і роки існували й інші підходи до складання тестів (інтеграційний, прагматичний, синтетичний, комбінований, гібридний), вони не стали популярними в педагогічній науці і жоден із них не став домінуючим на противагу комунікативному [10]. У межах комунікативного підходу переоцінюються об'єкти тестування і виділяються нові підходи до розробки тестів, зокрема інтерактивний, що виділяє взаємозв'язок між складниками процесу іншомовної комунікації в реальних умовах і під час виконання завдань тесту.

Із розвитком системного підходу до тестування було виокремлено основні підсистеми та внутрішні взаємозв'язки системи ТК іншомовної комунікативної компетенції загалом, а також описано характер зворотного впливу його результатів на суспільство [7]. Система тестового контролю, яка охоплює всі ланки навчального процесу з ІМ на всіх ступенях навчання, здатна забезпечити надійне управління цим процесом із метою підвищення його ефективності. Дослідження проблеми тестового контролю з позицій інтеракціонального підходу дозволяє врахувати в тестуванні закономірності використання ІМ як засобу спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності, що виступає кінцевою метою навчання ІМ відповідно до вимог проекту державного освітнього стандарту і державної програми.

Нині українська вища освіта постає перед новими викликами з огляду на її інтеграцію у світове освітнє середовище. Навчальний процес,

покликаний забезпечити систематичність роботи студента, підвищити мотивацію до навчання, розвивати творчі здібності студента і забезпечити демократизацію навчання, водночас має своєю метою здійснення регулярного та своєчасного контролю рівня засвоєння навчального матеріалу, поглиблюючи диференціацію та індивідуалізацію навчання. Разом із цим посилюється значення самостійної роботи студентів [7]. Відбувається перехід від інформативних до активних видів і форм роботи, покликаний збільшити мотивацію студентів до навчальної діяльності, залучаючи їх до вирішення завдань проблемного характеру, що потребують творчого пошуку, активізації розумових операцій, аналізу синтезу тощо. З огляду на тісний зв'язок між навчанням і контролем, все це має знайти відображення і під час контролю.

Тенденції сьогодення, а саме гуманізація освіти, висувають нові форми контролю. У центрі особистісно орієнтованого навчання перебуває студент у ролі рівноправного, свідомого та активного учасника навчально-виховного процесу [11, с. 111]. Метою навчання нині є не лише формування і розвиток компетентностей у галузях знань, але й становлення студентів як самодіяльних особистостей, відкритих до пізнання та оцінки власних результатів діяльності. Навчання, зокрема, націлене на розвиток самостійно мислячої, діючої особистості, яка здатна приймати обґрунтовані рішення. Ці навички і уміння формуються протягом усього періоду навчання. Зокрема, формування професійно орієнтованої англійської компетентності в говорінні у майбутніх інженерів програмного забезпечення (в межах нашого дослідження) відбувається з урахуванням особистісно-діяльнісного компонента. Отже, нині зростає значення самоконтролю та взаємоконтролю під час навчання. Розвинені у студентів навички само- та взаємооцінювання стимулюють і збільшують ефективність самостійності в навчанні. До того ж позитивна оцінка і самооцінка досягнутих у процесі результатів слугує важливим стимулом навчання.

Контроль виконує такі функції, як діагностична (або зворотного зв'язку), коригуюча, оціночна, навчальна, управлінська та розвивальна. Основною функцією контролю є функція зворотного зв'язку, що діє у двох напрямках: викладача і студента [8]. Викладач має змогу проаналізувати відповідь на наявність недоліків, внести корективи в навчальний процес, а студент своєю чергою має змогу здійснити самооцінку, а отже, зробити висновки щодо подальшої навчальної діяльності [8]. На думку Ю.І. Пасова, на противагу традиційному контролю, контроль у контексті управління навчанням має забезпечити єдність викладача і студента. Він виділяє такі аспекти цього процесу: контроль – самоконтроль –

взаємоконтроль – спостереження – облік – корекція – самооцінка – оцінка [9].

З огляду на це сучасним напрямом дослідження є період залучення прийомів адаптивного тестування (АТ / adaptive testing / dynamic assessment), яке націлене на індивідуалізацію. Вчені обґрунтували доцільність такого виду тестування та описали теоретичні принципи адаптивного тестування. М.Б. Челишковою у 2001 р. було створено кілька моделей його реалізації та розроблено адаптивні тести з різних дисциплін [16]. Т. Король запропонувала систему комунікативно спрямованого адаптивного ТК АК у читанні фахової літератури майбутніми фінансистами та вдосконалила модель реалізації двокрокового АТ в умовах сучасного немовного ВЗО [7]. Проте варто зазначити, що проблема розробки тестування умінь в професійно орієнтованому англomовному говорінні потребує додаткового вивчення. Контроль умінь говоріння розглядається нами як підсистема в загальній системі навчання іноземної мови у вищих технічних закладах освіти. З огляду на наявність такої складної взаємозалежності, у разі підвищення ефективності тестування підвищується ефективність процесу формування компетентності в говорінні ІМ. Ця підсистема функціонує як необхідний і невід’ємний елемент системи навчання ІМ у ВЗО, а також залежить від соціального замовлення суспільства, підпорядковується цілям навчання, пов’язана зі змістом навчального предмета «Іноземна мова» і загальнодидактичними принципами, має ті самі характеристики та закономірності, як і будь-яка інша система, має власні цілі, функції, форми, якості та структуру. Передумовою використання тестової методики є не лише визначення цих елементів, уточнення шляхів вимірювання, тестування та оцінювання, а й конкретизація змісту тестових завдань, попереднє виділення конструкту [14].

Контроль рівня володіння англomовним професійно орієнтованим говорінням здійснюється з урахуванням виду мовлення (монологічне чи діалогічне). Об’єктом контролю монологічного мовлення є вміння презентувати текст (опис, розповідь, повідомлення, тощо), в той час як щодо діалогічного мовлення перевірятиметься вміння ініціювати діалог відповідно до комунікативного наміру співрозмовника [8].

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи погляди вчених на розвиток тестування іншомовного мовлення, можна виділити такі періоди: донауковий (традиційний), науковий (період активного розвитку тестування) і сучасний період / протонауковий. Оскільки вимоги до навчання мають знайти своє відображення і в вимогах до контролю, ознакою сучасного стану тестування є адаптація тестових матеріалів до навчальних матеріалів, з урахуванням спрямованості на індивідуалізацію

і диференціацію в навчанні. На сучасному етапі розробки лінгводидактичного тестування широко використовуються комп’ютерні технології і телекомунікаційні системи. Адаптивне комп’ютерне тестування активно використовується, зокрема, в США, завдання враховують індивідуальні особливості людини, яка тестується. Широко використовується відеозапис тестування усного мовлення. Особливих досягнень в розробці і використанні комп’ютерних технологій в лінгводидактичному тестуванні досягли тестологи США, зокрема Центру прикладної лінгвістики (Center for Applied Linguistics, CAL). У співпраці з викладачами та експертами у сфері навчання мов фахівці центру розробили низку інноваційних усних тестів загального володіння мовою, серед яких – моделювання інтерв’ю Simulated Oral Proficiency Interview – SFSI і та його нова версія Computerized Oral Proficiency Instrument – CFSI, а також тест для оцінювання усного мовлення студентів Student Oral Proficiency Assessment – SOPA.

Однак комп’ютерне тестування продуктивних видів мовленнєвої діяльності, в тому числі усних презентацій, потребує додаткового вивчення. До переваг використання комп’ютерних технологій у лінгводидактичному тестуванні, безперечно, належать швидкість обробки інформації і можливість отримувати статистичні дані. До того ж адаптивні тести позитивно впливають на емоційний стан людини і знімають психологічні труднощі. Мінімізуються випадки обману, оскільки виконувати завдання може лише одна конкретна людина. Недоліком є економічний аспект, оскільки тестування за допомогою комп’ютера в кілька разів дорожче за тестування на паперових носіях. До того ж останні дослідження підтверджують пряму залежність результатів тестування від наявності в тестованих навичок роботи з комп’ютером.

Список використаної літератури:

1. Аванесов В.С. Методологические основы тестового педагогического контроля : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва : РГБ, 2007.
2. Бим И.Л. Аттестационные требования к владению иностранным языком учащимися к концу базового курса. *Иностранные языки в школе*. 1995. № 5. С. 17–22.
3. Гришина О.А. Аналіз сучасного стану тестування в методиці іноземних мов. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1, до вип. 27, Том VII (41) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». 2012. С. 236–243.
4. Гришина О.А. Види тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції в читанні в майбутніх інженерів. *Проблеми та перспек-*

- тиви лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. / THEU. Тернопіль : THEU, 2009. С. 176–178.
5. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование : науч.-теорет. пособие. Москва : Высшая школа, 1989. 127 с.
 6. Король Т.Г. Відбір текстів для тестового контролю рівня сформованості англійської мовної компетенції у читанні майбутніми фіансистами. *Мова, освіта, культура в контексті Болонських реалій* : матеріали наук.-практ. конф. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2009. С. 209–211.
 7. Король Т.Г. Система тестового контролю англійської мовної компетенції в читанні студентами немовних спеціальностей. *Наука і освіта. Спецвипуск : Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі*. 2009. № 7. С. 107–111.
 8. Ніколаєва С.Ю. Тестовий контроль лексичних навичок читання (англійська мова) / С.Ю. Ніколаєва, О.Б. Метьолькіна. Київ : Ленвіт, 1997. 88 с. (Бібліотека журналу «Іноземні мови»). Вип. 4(6)).
 9. Пассов Е.Н. Контроль как методический феномен: генезис, сущность, функции при коммуникативном методе обучения. Контроль в обучении иностранным языкам в средней школе. Москва : Просвещение, 1986. С. 13–19.
 10. Петрашук О.П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2000. 553 с.
 11. Підласий І.П. практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. 616 с.
 12. Рапопорт И.А. Тесты в обучении иностранным языкам в средней школе : [пособие для учителей] / И.А. Рапопорт, Р. Сельг, И. Соттер. Таллин : Валгус, 1987. 360 с.
 13. Саенко Н.С. Тестовий контроль рівня сформованості лексического навика читання студентів I етапу неязыкового вуза (на матеріалі англійського мовного курсу) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 1998. 313 с.
 14. Українська О.О. Методика тестування рівня сформованості мовленнєвої компетенції майбутніх викладачів у говорінні французькою мовою : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 279 с.
 15. Фоломкина С.К. Тестирование при изучении иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 1986. № 2. С. 12–16.
 16. Чельшкова М.Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов : учебное пособие. Москва : «Логос», 2002. 432 с.

Nazarenko I. Retrospective study of the problem of control in the context of development of professional English language speaking competence of future software engineers

The article is devoted to the retrospective analysis of the means of knowledge control. The significance of knowledge control in the learning process is taken a look at. In particular the feedback function of control is pointed out, which allows meaningful corrections of the educational process taking into account the actual data about the learning outcomes. The article underlines that the problem of knowledge control has not only diagnostic function but also forming and motivational functions as well. Attention is drawn to different stages of the development of scientific and practical views on control. Particular attention is given to the development of testing and its grounding as a notion. Adaptive testing is pointed out as a means of control and assessment of English language speaking competence for students of technical specialties. It is found that at this stage of the development of linguistic testing computer technologies and telecommunication systems are largely used. The article concludes that while applying adaptive testing it is possible to take into consideration individual peculiarities of a person being tested. It is found that to test the level of English speaking competence of students video recording is largely used. It is pointed out that experts have developed a number of innovative oral tests, among which are interview modelling Simulated Oral Proficiency Interview – SFSI, its new version Computerized Oral Proficiency Instrument – CFSI, and a test for evaluation of students' speaking competence Student Oral Proficiency Assessment – SOPA. It is mentioned that the advantage of computer testing is the speed of results' processing and the possibility to make fast statistical calculations, psychological strain reduction, and the possibility to rule out cheating. Among the disadvantages is the direct dependency of testing results from students' computer skills and the higher price of computer testing.

Key words: control, retrospective analysis, period of development, testing, speaking competence, English language, adaptive testing.